

DIGITAALISESSA YMPÄRISTÖSSÄ KIELENTUTKIMUKSEN KEINON

Kieli verkossa. Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen. Toimittaneet Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson ja Sanna-Kaisa Tanskanen. Helsinki: SKS 2014.

Marja-Liisa Helasvuon, Marjut Johanssonin ja Sanna-Kaisa Tanskanen toimittama artikkelikokoelma *Kieli verkossa* on takakannen esittelytekstin mukaan ensimmäinen suomenkielinen katsaus digitaaliseen vuorovaikutukseen kielentutkimuksen näkökulmasta. Aihepiiri on alati ajankohtainen. Ihmisten kielenkäyttöympäristö ja tavat käyttää kieltä ovat muuttuneet viime vuosikymmenien aikana huomasti. Suomen kielen ja viestinnän opettajan näkökulmasta katsottuna perinteinen oppiainesjako suulliseen ja kirjalliseen viestintään on osoittautunut auttamattoman vanhentuneeksi, jotta sen avulla voisi tarkoituksenmukaisesti hahmottaa nykymuotoisen digitaalisen viestinnän ilmiötä.

Miten hybridiä ja koko ajan uudelleen muotoutuvaa kielimaisemaa voisi kartoittaa kielentutkimuksen keinoin? *Kieli verkossa* on tervetullut jäsenyysopas ryteikköisen alueen hahmottamiseksi.

Ihan ensimmäisestä suomenkielisestä katsauksesta aihepiiriin ei kuitenkaan ole kysymys. Teoksen edeltäjänä voitaneen pitää vuonna 2006 ilmestynyttä silloisen Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisusarjan artikkelikokoelmaa *Kieli ja teknologia*, joka sisältää samannimisen teemaseminaarin alustuksista muokattuja tekstejä. Seminaarin ja julkaisun tavoitteena oli yhdistää teknologian uudet välineet sekä tekstien ja diskurssin tutkimus. Aiheena olivat uusien teknologioiden mukanaan tuomat diskurssikäytännöt, verkkokeskustelun ja kasvokkaisen keskustelun erot ja

yhtäläisyydet, sähköpostiviestien genret sekä viranomaisviestintä verohallinnon verkkosivuilla.

Digitaalisen viestinnän ilmiötä – muun muassa verkkokeskusteluja ja verkon roolia kielenopetuksessa – on analysoitu kootusti myös AFinLAN vuosikirjassa *Kielenkäyttö verkossa ja verkostoissa* (2011), joka perustuu Soveltavan kielitieteen yhdistyksen vuonna 2010 pidettyyn syysseminariumiin.

Kieli verkossa -teoksen juuret ulottuvat vuonna 2006 Turussa pidettyyn luentosarjaan. Luentojen pohjalta kirjoittajat ovat kehittäneet näkemyksiään ja asiantuntemustaan edelleen. Kirjan sisältö koostuu johdannosta ja kuudesta artikkelista sekä teoksen loppuun sijoitetusta digitaalisen vuorovaikutuksen sanastosta ja sen esittelystä. Teos esittelee kielentutkimuksen näkökulman vähintäänkin yhtä laveaksi kuin tarkasteltavan kohdeilmion eli digitaalisen vuorovaikutuksen. Moninaisuus kertoo paitsi ilmiön laajuudesta, myös niistä useista mahdollisuuksista, joiden avulla tutkijat voivat valitsemaansa aineistoon fokusoida.

Yhdeksi haasteeksi tekijät mainitsevatkin digitaalisen viestinnän jatkuvat muutokset ja tutkimuksen vakiintumattomuuden. Aineistona on tekstiviestejä, podcast-tallenteita, blogeja, keskustelufoorumeja, verkkosivuja ja verkkolehtien mediaesityksiä, ja jokaista kohdetta tarkastellaan tutkimuksellisesti eri tavoin. Artikkelit edustavat vuorovaikutuslingvistiikkaa, pragmatiikkaa, dialogista kielentutkimusta, retoriikkaa ja argumentaation tutkimusta sekä suhtautumisen teoriaa. Lukija saa ilahduttavan runsaan kuvan siitä, miten ja millä tavoin aiheesta on mahdollista lähestyä. Teos onkin huomattavasti edeltäjiään monipuolisempi.

Teoksen alussa Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson ja Sanna-Kaisa Tanskanen luovat yleiskatsauksen aiheeseen napakassa artikkelissaan *Johdatus digitaaliseen vuorovaikutukseen*. He käyvät läpi digitaalisen vuorovaikutuksen tutkimuksen traditiota ja siihen liittyviä käsitteitä, kuten tietokonevälitteinen viestintä, digitaalinen viestintä, digitaalinen diskurssi ja digitaalinen vuorovaikutus. Aiheeseen liittyvä tutkimus on kirjoittajien mukaan saanut alkunsa 1990-luvulla, jolloin päähuomion kohteena oli se, miten verkossa käytetty kieli eroaa puhutusta tai kirjoitetusta kielestä. Vähitellen on siirrytty ”kolmannen aallon” tutkimuksiin, joissa tarkastelu kiinnittyy siihen, miten tietyn ryhmän tai käyttäjän kielenkäytön piirteet ilmenevät tietyssä digitaalisessa kontekstissa.

Digitaalisen vuorovaikutuksen kirjoittajat määrittelevät yhteiseksi kielelliseksi toiminnaksi, ”jossa osallistujien vuorot rakentavat merkitystä joko suullisessa tai kirjallisessa vuorovaikutuksessa” (s. 13). Vuorovaikutus voi luonteeltaan olla kahden- tai monenvälistä. Digitaalisuus mahdollistaa myös vuorovaikutuksen samanaikaisuuden tai eriaikaisuuden. Samaten se voi toisinaan, esimerkiksi blogien yhteydessä, olla pääosin yksisuuntaista tai osallistumiseltaan epäsuhtaista.

Juuri ilmiön monimuotoisuus – ja osittainen sekamuotoisuuskin – antaa mahdollisuuden lähestyä maastoa monesta eri suunnasta. Kirjan lopussa olevat, Leena Salmen laatimat tietotekniikan sanastotyön esittely ja mainio digitaalisen vuorovaikutuksen sanasto tarjoavat toimivat koordinaatit aiheeseen tutustumisen tueksi.

Yleisesti ottaen keskeinen kysymys valittavan analysointimenetelmän lisäksi on se, mistä on saatavissa aineistoa ja minkälaista se on. Verkko on täynnä monenlaista julkista materiaalia blogeista verkkokeskusteluihin, jolloin voisi puhua jopa runsaudenpulasta ja valinnan vaikeudesta. Toisaalta kahdenväliset

vuorovaikutuksen muodot ovat luonteeltaan yksityisiä, mikä hankaloittaa esimerkiksi sähköpostien ja tekstiviestien tutkimusta niiden yleisyydestä huolimatta. Digitaalisten aineistojen käyttö on joissakin yhteyksissä helpompaa kuin perinteisten analogisten aineistojen. Verkkoteknologiat mahdollistavat aineiston keruun ympäri vuorokauden ilman maantieteellisiä rajoituksia. Outi Lauhakangas esimerkiksi on toisaalla (2009, s. 72) tutkinut sananlaskumuotteja verkkoteksteissä ja käyttänyt aineistonhankintakeinona Googlen vapaahakua.

Aineiston hankintaan liittyvä problemaattisuus tulee esiin teoksen tutkimusartikkelit avaavassa Marja-Liisa Helasvuon artikkelissa *Jotta suomalaiset voisivat puhua enemmän*. Helasvuo tarkastelee, miten puhetilanteen osallistujiin viitataan tekstiviestikeskustelussa. Tutkimusaineistona on 400 saman perheen sisällä lähetettyä tekstiviestiä kolmelta eri informantilta. Helasvuo toteaa, että on hyvin vaikeaa arvioida, miten edustava tutkimuksen aineisto on. Jonkin toisen perheen samankokoinen tekstiviestiaineisto saattaisi antaa tutkimuskysymykseen täysin erilainen vastauksen.

Helasvuon artikkeli on hyvä esimerkki myös siitä, miten monialle digitaalisen vuorovaikutuksen aineistot haaraautuvat ja minkälaisia kysymyksenasetteluja niistä voi nostaa esille. Yksittäiset tekstiviestit ovat itsenäisiä kokonaisuuksia mutta niissä on samalla sekä eksplisiittisiä että implisiittisiä viittauksia paitsi muihin tekstiviesteihin myös sellaiseen vuorovaikutukseen, jota ei ole käyty tekstiviesteinä vaan jotain muuta kanavaa käyttäen. Miten siis tutkia monikanavaista vuorovaikutusta ja kielenkäyttöä, jossa ollaan läsnä kaiken aikaa?

Helasvuon tarkastelun fokuksessa on se, viittaako puhuja tekstiviestissä itseensä persoonapronominin vai verbin persoonapäätteen avulla. Näin on tarkoitus saada osviittaa

siitä, liittyykö mainittu kielen piirre enemmän kirjoitetun yleiskielen vai puhutun keskustelun piiriin. Ehkä hieman yllättäväkin havainto on, että subjektin persoonan ilmaiseminen tekstiviesteissä muistuttaa enemmän normitetun yleiskielen kuin epämuodollisen puhekielen tapaa: aineistossa suositaan pronominisubjektittomia muotoja.

Helasvuon aineistoista käy ilmi sekin, että tekstiviesteissä pyritään lyhyteen mutta myös helppouteen. Pronominisubjektittomat ilmaisut viittaavat Helasvuon mukaan edelliseen tavoitteeseen. Jälkimmäinen tavoite puolestaan tulee esille siinä, ettei tekstiviesteissä ole juurikaan kiinnitetty huomiota oikeinkirjoitukseen eikä vaivauduttu poistamaan korjausta vaativia muotoja vaan kirjoitettu uusi korvaava muoto heti korjausta vaativan perään.

Tuleekin mieleen, miten paljon osallistujan suhtautumiseen tekstiviestin hyödyntämiseen viestinnässä vaikuttaa se, minkälaisessa roolissa hän kokee osallistuvansa vuorovaihtukseen: pitääkö hän itseään keskustelun osanottajana vai viestien kirjoittajana? Minkälaisen kielellisen käyttöteorian kautta hän lähestyy digitaalista viestintää – ja miten paljon se vaikuttaa viestien laatimiseen ja niiden tulkintaan? Kysymys olisi tarkastelun arvoisen muun muassa suomen kielen ja viestinnän opetuksen kannalta.

Helasvuon aineistosta nousee esiin kiehtova yksityiskohta. Kaksi kolmesta informanttista on käyttänyt viestittelyssään ennustavaa tekstinsyöttöä, joka hyödyntää valmista sanastoa. Näin älypuhelin ikään kuin ehdottaa viestittäjälle ”sanoja suuhun”. Voisiko ennustavaa tekstinsyöttöä tarkastella tutkimuksen kannalta vieraana puheena – ja mitä sellainen näkökulma tarkoittaisi?

Sanna-Kaisa Tanskanen artikkeli *Eipäs puhuta nyt omia* käsittelee metapragmaattisia kommentteja opiskelijoiden keskustelupalstalla. Tanskanen määrittelee metapragmatii-

kan Claudia Caffin mukaan diskurssin hallinnaksi ja kielenkäyttäjän kompetenssin osaluueksi, joka ”kattaa kielenkäyttäjän oman ja muiden kielenkäytön sopivuuden arvioinnin sekä liittyy taitoon hallita ja suunnitella vuorovaikutusta ja antaa siitä palautetta” (s. 52).

Verkkokeskustelussa metapragmaattisuus ilmenee siinä, miten osallistujat kommentoivat viestien sisältöä ja esitystapaa, antavat lukuohjeita omien viestiensä tulkitsemiseen ja pohtivat sitä, mikä on sopivaa tai sopimatonta kielenkäyttöä meneillään olevassa keskustelussa tai käyttökotekstissa. Tanskanen on kiinnostunut myös siitä, voidaanko metapragmaattiset kommentit keskustelupalstalla nähdä verkkoyhteisöille ominaisena toimintana eli rakennetaanko niillä sosiaalisuutta, osoitetaanko niillä tukea ja solidaarisuutta ja luodaanko niillä keskustelijoiden yhteistä identiteettiä.

Tutkimusaineistona on 10 englanninkielistä ja 10 suomenkielistä keskusteluketjua, joissa aiheena on opiskelu ja siihen liittyvät ilmiöt, kuten rahoitus ja työnteko opiskelun aikana. Tanskanen on luokitellut aineiston metapragmaattiset kommentit viiden piirteen perusteella, jotka ovat kommentin sijainti, kommentin suunta, kommentin kohde, kommentoitava viestin osa ja kommentin tehtävä. Luokittelussa ei nosteta lähettäjän henkilöön kohdistuvia kommentteja erikseen vaan huomio on viestin tyyllissä, sisällössä tai olemassaolossa.

Artikkeli etenee johdonmukaisesti siten, että ensin tarkastellaan erikielisten metapragmaattisten kommenttien eroja ja yhtäläisyyksiä ja sitten analysoidaan, näkyykö keskustelupalstojen kommentteissa verkkoyhteisöllisyyttä tukevia piirteitä. Jälkimmäinen tarkastelu päättyy näkemykseen, jonka mukaan metapragmaattisten kommenttien perusteella keskustelupalstoja voidaan luonnehtia verkkoyhteisöiksi.

Vertailun kertoma on suomalaisesta näkökulmasta katsottuna jokseenkin koruton. Suomenkielisessä aineistossa on enemmän toiselle kirjoittajalle suunnattuja kriittisiä kommentteja kuin englanninkielisessä. Englanninkielisessä aineistossa puolestaan on enemmän omaan viestiin kohdistuvia kommentteja ja toiselle kirjoittajalle suunnattuja tuen osoituksia kuin suomenkielisessä.

Tanskanen ei ota kantaa siihen, voisiko vertailutuloksista tehdä johtopäätöksen, että englanninkielinen keskustelupalsta olisi metapragmaattisten piirteiden perusteella luonteeltaan enemmän verkkoyhteisö kuin suomenkielinen. Tähän viittaisi sekin, että englanninkielinen aineisto on valittu yhdeltä keskustelupalstalta, joka mainostaa itseään maailman suurimmaksi opiskelijoiden verkkoyhteisöksi, kun taas suomenkielisessä aineistossa on materiaalia neljältä eri keskustelupalstalta, joihin ovat ottaneet osaa niin opiskelijat, opiskelupaikasta haaveilevat kuin opiskelusta muutoin kiinnostuneet.

Yhteisöllisyyden tuntu käsitellyillä keskustelupalstoilla ei ole kovinkaan yllättävää, koska kyse on verkkokeskustelijoista, jotka jo sinälläänkin muodostavat jonkinsorttisen yhteisön eli opiskelijat ja opiskelua suunnittelevat. Keskustelupalsta ikään kuin kytkee saman aiheen piirissä osallistujat yhteiseen digitaaliseen sfääriin. Tanskanen lähestymistapa olisi kiinnostavaa soveltaa myös toisentyppisistä lähtökohdista eli vaikkapa julkisuudessa esillä olleisiin verkon vihapuheketjuihin, joissa osallistujat ottavat yhteen melskaavin äänenpainoin. Minkälaisia johtopäätöksiä niiden pohjalta voisi tehdä keskustelupalstoista verkkoyhteisöinä?

Fred Dervin ja Tanja Riikonen tarkastelevat artikkelissaan *Itsen teknologiat*, miten identiteetti rakentuu kulttuurienvälisen podcast-lähetysten välityksellä. Podcast-lähetykset ovat verkkosivuilla julkaistuja editoituja tai editoimattomia äänityksiä, jotka voivat si-

sältää muun muassa puhetta, musiikkia ja ympäristöäänä radio-ohjelmien tapaan. Lähetysten kuuntelijat voivat antaa palautetta kirjoittamalla kommenttitoiminnon avulla tai lähettämällä sähköpostin tai sivuston välityksellä dokumentteja tai äänitiedostoja, joita podcasterit voivat edelleen käyttää seuraavissa lähetyksissään. Digitaalitekniikan ansiosta podcast-lähetystä voi tehdä ja vastaanottaa missä ja milloin vain esimerkiksi kännykän tai tietokoneen avulla.

Keskeisiä käsitteitä identiteetin rakentumisen kannalta ovat asemointi, moniäänisyys ja (itsen) jähmettäminen. Dervin ja Riikonen analysoivat käsitteiden avulla kahta podcast-lähetystä, joista toinen on henkilökohtainen ja päiväkirjanomainen monologivastaus viestiin ja toinen yhdysvaltalainen talk-show, jossa keskustellaan uskonnosta tieteellisestä näkökulmasta. Keskiössä on se, miten asianomaiset henkilöt konstruoivat itseään ja identiteettiään diskurssin ulkoisten äänten kautta, miten he kokevat itseään määritellyn muiden puheissa.

Dervinin ja Riikosen artikkeli valottaa kiinnostavasti sitä, miten verkossa tapahtuva vuorovaikutus prosessoi digitaalista itseä asemoinnin ja uudelleen asemoinnin kautta. Digitaalisen viestinnän välitteisyys mahdollistaa sen, että itsen esittäminen voi vaihdella kontekstin mukaan ja on jatkuvassa muutoksen tilassa. Näkemys tarkoittaa käytännössä sitä, että ihminen rakentaa identiteettiään eri tavalla sen mukaan, tviittaileeko hän ammatillisesti työpaikkansa edustajana vai bloggaako hän harrastuksistaan vapaa-ajalla ja miten hän reagoi vuorovaikutuskumppaniensa hänelle tykäyttämiin identiteetteihin eri ympäristöissä.

Kulttuurienvälisessä keskustelussa voi syntyä ns. välitilaidentiteettejä, jotka kuvastavat yksilön tunnetta kansallisesta ja etnisestä olemuksestaan kahden tai useamman kulttuurin leikkauspisteessä. Päiväkirjanomaisessa podcast-lähetyksessä malesialaisyntyinen mutta

Isossa-Britanniassa pitkään asunut Ooi konstruoi identiteettiään muun muassa vertaamalla malesialaista puheaksenttiaan englannin kielen puhujiin ja pohtimalla, kuinka hän on oppinut ajan kuluessa artikuloimaan kuin syntyperäiset englantilaiset. Hänen esityksestään jäsenyytensä joksikin tulemisen diskurssi, jossa ulkoisina ääninä identiteetin rakentamisessa ovat olleet jopa stereotyyppiset käsitykset malesialaisuudesta ja englantilaisuudesta.

Talk-show'n haastateltava, egyptiläis-yhdysvaltalainen Leila Ahmed heijastaa omaa identiteettiään muun muassa suhteessa käsityksiin arabeista ja muslimeista. Siinä missä Ooi luo identiteettinsä asemoinnissa selkeitä rajoja malesialaisen ja englantilaisen kulttuurin välille, Ahmed suhteuttaa itseään kompleksisemmin ulkoa päin tuleviin yksilön määrittelyihin eli ns. pakotettuihin identiteetteihin ja suhtautuu kriittisesti ihmisten leimaamiseen jonkin yhden kulttuuripiirteen kautta. Hän ei siten yritäkään määrittellä arabi- tai muslimi-identiteettiään vaan argumentoi määrittelyn hyödyttömyyden puolesta.

Dervin ja Riikonen päätyvät kahdenlaiseen näkökulmaan, joiden pohjalta tarkastellut henkilöt ovat omaa identiteettiään hahmottaneet: monikulttuuriseen ja kulttuurienväliseen paradigmaan. Edelliselle on tyypillistä nähdä kulttuuriset identiteetit erillisinä ja selvärajaisina kokonaisuuksina. Jälkimmäiselle puolestaan on ominaista hahmottaa kansalliset ja etniset identiteetit monimutkaisina ilmiöinä, jotka muodostuvat suhteessa toisiinsa ja ovat riippuvaisia toisistaan.

Dervinin ja Riikosen esittelemä kahden erilaisen paradigman jäsenyys on entistä ajankohtaisempi nyt, kun pakolaisvirta Eurooppaan on lisääntynyt. Näkökulman valinta koskee sekä tulijoita että kanta-asukkaita. Ei ole lainkaan yhdentekevää, käperrymmekö meiksi ja muiksi vai näemmekö maahan tulevat osana yhä kompleksisempaa suomalaista kulttuuria.

Ville Virsun artikkeli *Meillä arvot ovat arkipäivää* yritysten verkkosivuillaan käyttämästä arvoretoriikasta on lähestymistavaltaan teoksen perinteisin siinä mielessä, että sen aineistona olisivat voineet olla myös painetut tekstit, vaikkapa yritysten vuosikertomukset. Tällä kertaa aineistona on kahdentoista Suomessa toimivan yrityksen verkkosivujen arvoja käsittelevät osiot.

Tutkimuskysymyksiä on kolme: miten arvot ilmenevät yritysten arvoja esittelevässä puheessa, mistä arvot ovat peräisin ja kuka niitä määrittelee. Virsu viittaa siihen, että läsnäolo verkossa ohjaa yrityksen käyttäytymään tietynlaisen viestintäympäristön ehdoilla, jossa itsemäärittelyn päämääränä on useimmiten esiintyä hyvänä hallinnollisena toimijana. Arvoretoriikan tavoitteena on erottua muista yrityksistä ja samalla sitouttaa henkilöstöä toimimaan tietynlaisten ihanteiden ja päämäärien hyväksi.

Yritysten erottautumisen kannalta on paradoksaalista, että vaikka arvojen esitystapa vaihtelee muodollisesti yksittäisten sanojen luetelmista väite- tai käskylauseisiin, arvot poimitaan hyvin usein samoista konventionaalisista arvoryypäistä (tuloksellisuus, asiakaslähtöisyys, tiimihenkeys). Henkilöstön kannalta arvoretoriikan keskeinen funktio näyttäisi olevan se, että sen varjolla voidaan oikeuttaa työnteon vaatavuuden lisääminen. Näin yritysten arvoretoriikan voisi tulkita osaksi laajempaa tuottavuusretoriikkaa, joka toistuu poliitikkojen ja talousasiantuntijoiden puheissa, kun he hahmottelevat kotomaamme koko kuvaa osana globaalia kilpailua.

Virsun mukaan arvoretoriikka on arvojen tapa olla olemassa. Se, miten arvot toteutuvat arjen käytännöissä, olisi toisenlaisen tutkimuksen aihe. Olisi kiinnostava tietää, miten arvoretoriikka on lisääntynyt tai muuttunut sitä mukaa kun yritykset ovat siirtyneet viestimään itsestään verkkoympäristössä. Virsu mainitsee artikkelissaan Chaïm Perelmanin

ajatuksen universaali- ja erityisyleisöistä. Edellisestä on kyse, kun puhutellaan ja pyritään vaikuttamaan kaikkiin mahdollisiin kuulijoihin, ja jälkimmäisestä, kun jollakin tavoin rajataan kaikista mahdollisista kuulijoista jokin joukko tai joitakin joukkoja.

Virsu ei kehittele Perelmanin näkemystä pidemmälle, mutta digitaalisen vuorovaikutuksen kannalta erottelu on kiinnostava. Verkon alkuaikojen staattisista kotisivuista on edetty dynaamisempiin ratkaisuihin, mikä mahdollistaisi siirtymisen universaaliyleisöistä kohti erityisyleisöjä. Virsun käsittelemät yritykset ovat suuryrityksiä, joiden voidaan katsoa suunnatavan viestintäänsä suurille heterogeenisille yleisöille. Olisiko arvoretoriikka erilaista, jos sitä voisi kohdentaa tietyille erityisyleisöille?

Kaisa Koskisen artikkelin *Tunteella ja tuttavallisesti* aiheena on komissaari Margot Wallströmin blogi osana Euroopan komission viestintää. Blogi on yksi keino antaa suurelle ja mahtavalle virkakoneistolle ihmiskasvoinen viestintäkanava. Näin tarkasteltuna blogin pitäminen on Euroopan komissiolle yhtä aikaa sekä mahdollisuus että haaste. Koskinen haluaa selvittää, miten Wallström onnistuu vastaamaan tähän haasteeseen – eli tavoittamaan lukijoita.

Vaikka Koskinen käsittelee Wallströmin koko blogia, hän rajaa lähemmän tarkastelunsa yhteen postaukseen, Wallströmin ensimmäiseen blogikirjoitukseen tammikuulta 2005 (blogin päivytykset päättyivät joulukuussa 2009). Tavoitteena on analysoida kirjoitusta Martinin ja Whiten suhtautumisen teorian avulla. Teoria perustuu Hallidayn systeemifunktionaaliseen kieliteoriaan, jonka mukaan kielessä voidaan nähdä kolme yhtäaikaista merkitystä: ideationaalinen, interpersoonainen ja tekstuaalinen. Suhtautumisen teoria on interpersoonaisen merkityksen osa-alue, ja se liittyy vuorovaikutussuhteiden ja -roolien ylläpitoon sekä mielipiteiden, arvostuksien ja tunteiden välittämiseen. Teorian pohjalta

Koskisen kiinnostuksen kohteena on se, millä tavoin blogissa herätetään affekteja lukijoissa.

Blogi on eläväinen tekstilaji, ja saattaa olla, että Koskisen käyttämä luonnehdinta blogin genrepiirteiksi on jo hieman vanhentunut. Blogin määrittelemisen yhdeksi yhtenäiseksi genreksi tuntuu kapealta. Koskinen itsekin huomauttaa, että genrepiirteiden liiallinen yksinkertaistaminen voi olla harhaanjohtavaa. Blogien kirjo näyttää nyttemmin monimuotoisemmalla kuin Koskisen hahmottama jako yksityisiin ja julkisiin blogeihin (jonka jaotteen lähteenä on käytetty tutkimusta vuodelta 2003). Verkosta voi nykyään lukea muotiblogeja, ruokablogeja, kirjablogeja, matkablogeja ynnä muita semmoisia, ja verkkolehtien blogit muistuttavat kolumneja, jotka on siirretty digitaaliseen muotoon. Genremäärittelyn voisi rinnastaa kirjan kuudenteen artikkeliin *Faktoista mielipiteisiin*, jossa Marjut Johansson jakaa uutisgenren alagenreihin, omassa tarkastelussaan onnettomuus- ja mielipideuutiseksi.

Wallströmin tapaukseen Koskisen lähtökohtamääritelmä ei vaikuta. Analyysin tuloksena on havainto, että Wallström onnistuu herättämään blogillaan huomiota ja tunteita ja näin horjuttamaan komission harmaata ja persoonatonta viestintäilmettä. Suhtautumisen teoriaa hyödyntävä tutkimusote ei ole artikkelissa kovinkaan vankka. Koskinen päätyy johtopäätökseen, jonka mukaan blogitekstissä ”hyödynnettiin monenlaisia positiiviseen vuorovaikutukseen tähtäviä keinoja ihmisläheisestä aiheenvalinnasta emootioita painottavaan sanastoon ja kirjoittajan persoonan ilmipanemiseen” (s. 142). Samanlaiseen lopputulemaan olisi luultavasti päädytty ilman suhtautumisen teoriaakin. Laajan teorian valjastaminen yksittäisen blogitekstin analysointiin tuntuu hieman ylimitoitetulta.

Teoksen viimeisessä tutkimusartikkelissa *Faktoista mielipiteisiin* Marjut Johanssonin kiinnostuksen kohteena ovat verkkolehtien mediaesitykset ja niissä käytetty referointi.

Vertailevan tutkimusasetelman aineistona on kaksi uutista, onnettomuus uutinen ja mielipide uutinen, joissa kummassakin uutistekstin ohessa on mukana uutisvideo. Onnettomuus uutinen on ilmestynyt Le Monden verkkolehdestä, ja siihen liitetty video on CNN:n tekemä; uutinen kertoo lento-onnettomuudesta lähellä Islamabadia. Mielipide uutisen mediaesityksen takana ovat Helsingin Sanomat ja Reuters; aiheena on moskeijan rakentamislupa WTC-tornien muistopaikan viereen ja sen aiheuttamat reaktiot puolesta ja vastaan.

Johansson analysoi, mikä on referoinnin tehtävä kyseisissä mediaesityksissä ja minkälaisia ääniä ne tuovat mukanaan uutisten esittämiin tapahtumiin. Teemana on myös se, minkälaiseen asemaan uutisen lukija konstruoidaan mediaesityksen vastaanottajana. Onnettomuus uutinen on otteeltaan neutraali, ja sekä kirjoitetun uutisen että uutisvideon tapahtumien esittämistavat ja asianosaisten referointi luovat lukijalle viestintätilanteessa silminnäkijän tai informaation vastaanottajan roolin.

Mielipide uutisessa sen sijaan tuodaan esille monia näkökulmia suhteessa tehtyyn rakennuslupapäätökseen, ja uutisvideo keskittyy lähes pelkästään yksityisten ihmisten ääniin ja päätöksen vastustamiseen. Vaikka uutistekstin toimittaja asennoituu tapahtumiin objektiivisesti, mediaesityksessä nousee osapuolten referoinneista esiin erimielinen politisoitunut tilanne, joka asemoi lukijan ottamaan kantaa ja suhtautumaan affektiivisesti.

Johanssonin artikkelin vertailutulokset eivät ole yllättäviä mutta ne toistavat painokkaasti medialukutaidon merkitystä. Uutisvirta on nykyisin läikädyttävää seurattavaa, ja kiireisen lukijan on entistä vaikeampaa ehtiä erottamaan faktaa ja mielipiteitä, oikeaa ja väärää informaatiota toisistaan. Pysähtymi-

nen ja analysoiva vastaanotto lienevät ainoa keino saada maailmasta joltisenkin tasapuolinen kuva. Niin kuin Johansson toteaa, ”verkko lehtien käyttäjillä pitäisi olla käsitys siitä, millaiseen lukemiseen tai katsomiseen heitä ohjataan. Samoin heillä tulisi olla digitaalisten tekstien lukutaitoa, joka antaisi heille välineitä eritellä tekstin monin tavoin kerrostuvia merkityksiä.” (s. 171.) Johanssonin artikkeli on digitaalisen lukutaidon valistustyötä toimivimmillaan.

Kieli verkossa on tasapainoinen ja innostava teos. Joidenkin artikkelien aineistot ovat suppeita, eikä niiden yleistettävyyks ole kovin hyvä. Joissakin tapauksissa tutkimustulokset eivät ole kovinkaan yllättäviä. Yleistettävyyttä ja yllätyksellisyyttä tärkeämpää on kuitenkin se, että artikkelit esittelevät käyttökelpoisia lähestymistapoja, joiden avulla on mahdollista tunkeutua digitaalisen vuorovaikutuksen ytimeen ja saada verkkoviestinnän moninaisuudesta näkökulmaa jotakin merkityksellistä ja käytännöllistä. Pääpaino on tutkimusmenetelmien ja niihin liittyvien käsitteiden ennakkoluulottomassa testaamisessa, ei niinkään tulosten erinomaisuudessa.

Kieli verkossa -teoksen jälkeen verkko on hieman tutumpi toimintaympäristö, jota voi tutkijana arkailematta lähestyä. Kirja on peräti pakollista luettavaa kaikille viestinnän opetuksen kanssa tekemisissä oleville. Sen sivuilta saa opetuksen kehittämisen ja oppimisen ohjaamisen tueksi kosolti aineksia, joiden avulla on aikaisempaa helpompi valmistautua diginatiivien kohtaamiseen.

Pasi Lankinen

suomen kielen ja viestinnän yliopettaja,
Metropolia Ammattikorkeakoulu
pasi.lankinen@metropolia.fi

LÄHTEET

- Heikkinen, V. (toim.) 2009. *Kielen piirteet ja tekstilajit*. Helsinki: SKS.
- Lauhakangas, O. (2009). Sananlaskumuotti nettiteksteissä. Teoksessa V. Heikkinen (toim.), *Kielen piirteet ja tekstilajit*. Helsinki: SKS, s. 63–86.
- Lehtinen, E., Aaltonen, S., Koskela, M., Nevasaari E. & Skog-Södersved, M. (toim.) 2011.

- Kielenkäyttö verkossa ja verkostoissa*. AFinlan vuosikirja 2011. Suomen soveltavan kielitieteen julkaisuja 69. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys.
- Nikko, T. & Pälli, P. (toim.) 2006. *Kieli ja teknologia*. Talous ja kieli IV. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-76. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.